

„Pravda nije ni surova ni milostiva, ni dobra ni zla, kao i priroda; ona je samo pravedna kao i istina“, objavio je i svojim „Mislima“ veliki srpski filozof Božidar Knežević (1862-1905).

Za dokazivanje pravde pred sudom, državnim organom, zaduženi su branioci iste, iliti advokati, predstavnici profesije izmišljene sredinom V veka p.n.e. u Grčkoj, u vreme poznatije kao „Periklovo doba“, kada je atinska demokratija dostigla vrhunac.

Atina je u periodima mira bila grad u kome su slobodni Atinjani umirali od dosade: rad je bio rezervisan za robove, a ko je imao sreće da se rodi kao Atinjanin, nije znao kako da ispuni slobodno vreme. Bio je gotovo problem dočekati kraj dana. Razumljivo je onda kakvu su pažnju mogli da pobuđuju sudski procesi.

Do Periklovog doba, svako je branio lično svoja prava, bilo da se našao u ulozi tužioca ili optuženog, i bilo je pogubno po njega ako nije bio vešt u govoru.

Porota, zvana „eliea“, sastojala se iz osoba iz naroda, koje su pridobijali oni spretniji pre od onih na čijoj su strani bili argumetnti, i tako se dešavalo da lukavi glatko prođu na račun onih bez zaštite.

Prvi koji je iskoristio poteškoće građana umešanih u sudske događaje bio je izvesni Antifont Atinjanin. On je kao politički izbeglica otvorio u Korintu „radnju za konsultacije“ u kojoj je svojom snagom reči, kako je govorio, uspevao da ublaži svaku psihičku muku. Posle savetničke prakse od nekoliko godina, Antifont je počeo da piše odbrambene govore i optužnice za svakog ko je imao veze sa sudstvom, zahvaljujući kojima je postao toliko slavan u celoj Atici, da su ga prozvali „kuvar beseda“. Znao je za isti proces da napiše četiri različita govora: jedan u korist i drugi protiv optužbe, jedan u prilog i drugi protiv odbrane. U honorar koji je uzimao od klijenta bila je uračunata i nadoknada za oratorsku lekciju, pri čemu je instistirao da se govor nauči napamet, pošto je njegova klijentela uglavnom bila nepismena.

Antifont i oni slični njemu zvali su „logografima“ i oni su po porudžbini spremali političke besede, pohvalna nadgrobna slova i odbrambene govore za slučaj ubistva. U nekim procesima su uspevali da svedoče u korist svojih klijenata pretvarajući se da su im rođaci i prijatelji. Njihova društvena funkcija u kratkom roku je postala tako neophodna da ju je sud, na kraju, legalno priznao.

Sredinom V veka p.n.e. javljaju se sofisti, putujući učitelji govorništva ili osobe posebno upućene (a pre svega talentovane), u veštinu javnog govorenja. Biti sofista označavalo je posedovati znanje u određenom domenu, ali, kasnije, filozofi i intelektualci, ljubomorni na sofiste koji „prodaju“ svoje sposobnosti, pobunili su se i „uzeli ih na zub“. Suština neslaganja između filozofa i sofista bila je u različitom načinu shvatanja profesije. Tradicionalni filozofi su polazili škole koje su imale svoja pravila i doktrine, dok su sofisti delovali kao slobodni profesionalci, ne

smatrajući za potrebno da se priklone bilo kojoj struji mišljenja. Ova razlika je bila značajna jer je unutar grčkih filozofskih škola vladala neka vrsta bratstva, gde su učenici, pored obrazovanja, prihvatili i veru koju su odano sledili. Zbog toga su im sofisti izgledali kao ljudi bez savesti i ideala. Sofisti su verovali u jednu jedinu istinu, tj. da istina ne postoji.

I pored bojkota filozofa, sofisti su postajali sve poznatiji i u pojedinim slučajevima dostizali su popularnost olimpijskih šampiona. Svaki od sofista je imao svoj lični stil izražavanja, ili bar nešto što ga je izdvajalo od drugih, karakteristike ličnosti, specifične veštine ili govorne manipulacije. Hipija iz Elide, uobičavao je da nosi na sebi sve što je sam napravio, sandale, prsten sa izgraviranim kamenom. On je, i pošto je prešao osamdesetu, imao takvo pamćenje da je mogao uzastopno da ponovi pedeset imena ako ih je samo jednom čuo. I Sokrat je imao stotinu učenika koje je podučavao retorici, i svaki od njih je plaćao hiljadu drahmi ukoliko nije bio Atinjanin, u suprotnom kurs je bio besplatan. On je jednom brbljivom mladiću zatražio je duplu cenu, i dao objašnjenje: "Za sumu koju obično plaćaju ostali učenici naučiću te da govoriš, kao što i njih učim. Međutim, ti ćeš platiti još toliko, jer treba da te naučim kako da čutiš!" Georgija iz Leontina je bio sposoban da improvizuje govor baziran na bilo kom argumentu. Živeo je 108 godina, a kada je naišao sudnji čas, nije propustio da to iskaže rečenicom koja je ostavljala utisak: „Evo gde me san polako predaje svojoj sestri“.

Prodik iz Kreosa, kada bi primetio slabljenje koncentracije kod svojih slušalaca, imao je običaj da uzvikne: „Pažnja, pažnja, imam nešto da vam kažem što će vas koštati pedeset drahmi!“

Protagora iz Abdere je nekom pesniku koji ga je uvredio na ulici rekao: „Više volim da čujem tvoje uvrede nego tvoje pesme“.

Lisija je bio poznat po krajnjoj jednostavnosti svog jezika, i glasio je otprilike: "Završio sam optužbu. Čuli ste, videli, na vama je odluka. Izgovorite svoj sud."

Lukavi Hiperid je išao na to da gane porotu, a Kleon je voleo da šeta gore-dole po tribini, cepajući odeću i udarajući se po slabinama.

Sofisti su dominirali u besedi, veštini koja nije imala drugi cilj nego da pokaže rečitost govornika. U Atini su se održavala takmičenja, sukobi među sofistima, konkursi za nove kandidate, pa čak i festival nadgrobno slova. Nisu bile retke ni „antilogije“ ili besede „dvostrukog rasuđivanja“ (antilogija=protivrečnost, pobijanje, odbrana pred sudom). Sofista je u prvom trenutku branio jednu tezu da bi u sledećem, isto tako nepobitno, dokazivao upravo suprotno.

Priča se da je jedan pristalica „antilogije“ došao u Rim da bi prikazao umetnost ove veštine. Nakon njegove prve intervencije svi prisutni su mu toplo tapšali, ali kada je počeo da podržava suprotnu tezu, dobio je šamarčinu. To se objašnjava time da su Rimljani bili jednostavni ljudi i ne mnogo razgovorljivi, i da pojedine grčke suptilnosti nikako nisu mogli da shvate.

Sofisti su u amanet ostavili sofizme (lukavstvo, zavaravanje), zaključke i dokaze koji prividno izgledaju istinito, a zapravo su lažni. Sofizmi su svesne i namerne logičke greške koje se upotrebljavaju da zbune neupućene i ubede ih u istinitost lažnih stavova. Sofizme nikako ne treba mešati sa paralogizmima, greškama koje nastaju slučajno i nenamerno.

„I zašto sam sve ovo ispričao“, pitao bi Lane Gutović. Ko zna, može ovo nekome i da zatreba, jer ovo ne može da škodi, a ako ne škodi onda pomaže.